

Schoepf-Merei Ágoston
(1804–1858)

Schoepf-Merei Ágoston

(1804–1858)

*Schoepf-Merei Ágoston
születése 200. évfordulója tiszteletére tartott emlékülés
előadásai*

*Semmelweis Egyetem, I. Sz. Gyermekklinika
2004. szeptember 24.*

A könyv megjelenését támogatta a
**Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár
és Levéltár**

© *Tulassay Tivadar, 2004*

ISBN 963 9214 49 3

Semmelweis Kiadó
www.semmelweiskiado.hu

A kiadásért felel a Semmelweis Kiadó igazgatója

A könyv felelős szerkesztője és tervezője Vincze Judit

A nyomtatás és a kötés az Alföldi Nyomda Rt. munkája
Felelős vezető: György Géza

Tartalom

Tulassay Tivadar:
Megnyitó gondolatok

– 7 –

Vízkelety Tibor:
**Schoepf-Merei Ágoston szerepe
a magyarországi ortopédia kialakulásában**

– 14 –

Verebély Tibor:
Az első magyar gyermeksebész

– 26 –

Németh Éva:
Az altatás kezdeti lépései a 19. században

– 28 –

Cserháti Endre:
**Schoepf-Merei Ágoston,
a magyar gyermekgyógyászat megalapítója**

– 37 –

Kapronczay Károly:
Schoepf-Merei az orvostörténész

– 49 –

Tulassay Tivadar:
Megnyitó gondolatok

Szeretettel és tisztelettel köszöntöm minden kedves barátomat, aki megtisztelt azzal, hogy meghívásunkra eljött a Bókay utcába, hogy Schoepf-Merei Ágost, a nagy magyar gyermekorvos, polihisztor és tudós emléke előtt tisztelegjen.

1804. szeptember 26-dikán, kétszáz éve született, Schoepf-Merei Ágost. Emléke, munkássága és jelentősége, minden orvos számára jól ismert, itthon és határainkon túl. Ám a múlt idő szoborba merevítette, és sztereotípiákba szorította az egyik legnagyobb magyar orvost, azt az orvost, aki a 19. század egyik kiemelkedő gondolkodója és hazafia, nagy álmok álmodója volt. Ez a sors vár minden nagy magyarra, minden nagy európai és világgondolkodóra egyaránt.

A babérkoszorúkon és a lexikonokba sűrített adatokon túl, üzen-e valamit Schoepf-Merei a 21. században a Magyarországon élőknek? A szélfúttá levél módjára tétován keresők, a haszonelvűség útját elutasítók, az értékek mentén rendeződők, vajon tudnak-e erőt meríteni Schoepf-Merei áldozatvállalásából?

Azért jöttünk össze, hogy ne csak ünnepeljünk és fejet hajtsunk, hanem példát vegyünk és erőt is gyűjtünk az ő áldozatvállalásából. Azt, hogy ki is volt Schoepf-Merei Ágost, meg fogjuk tudni az elkövetkező előadásokból.

Engedjék meg, hogy elmondjam, mit jelent nekem Schoepf-Merei Ágost? Elsősorban a hazafiságot és a hazaszeretetet! Ha összehasonlítjuk a 19. század közepét a mai európai valósággal, akkor azt kell mondanunk, hogy a globalizáció már akkor is létezett. Egy nagy birodalomba született Schoepf-Merei Ágost. Német volt talán az anyanyelve, mint ahogy Semmelweis is biztosan németül beszélt odahaza. Tudásuk megszerzéséért mindketten bejárták az akkori globalizált világot. Úgy, ahogy egy 20. századi Nobel-díjas görög költő, a homéroszi vándorútját járó emberiséget tanítja: „*Járv be minden egyiptomi várost, tanulj tudósaitól szüntelen, de minden gondolatod Ithaka legyen.*” Ennek a generációnak, a 19. század nagy magyarjainak Széchenyitől, Semmelweisen át Schoepf-Mereiig, minden gondolata Ithaka volt.

Járni kellett a világot, meg kellett tanulni mindent. Minden tudóstól el kellett lesni a szakma fortélyait és hazahozni. Schoepf-Mereit is megkísértette a menni vagy maradni kérdése. Hildebrand - egyik professzora - 1833-ban Bécsbe hívja őt. Ő azonban 1834-ben már Pesten van. Miért Pesten? Mit tudott Pest, mit tudott Ithaka nyújtani Schoepf-Mereinek? A szegénységet, az elmaradottságot, a lehangoltságot, a szomorúságot, az akkori fényes Bécs, a fényes, globalizált Európa helyett.

De vajon miért jött haza? Miért jött Semmelweisszel, másokkal együtt Pestre? Hildebrand hívását elutasította, mert valami megdobbant benne, és azt mondta: honvágyam van! Igen, hölgyeim és uraim, a hazaszeretet volt az, ami a 19. századi nagy orvosgenerációt Pestre – a pesti orvosi iskolát megalapítandó – hazahozta.

Széchenyi példája és tisztelete is Schoepf-Merei szeme előtt lebeghetett. Sopron város könyvtára őrzi azt a Széchenyi könyvtártöredékében található könyvet, amelynek az előszavában a következő ajánlást írta a szerző Schoepf-Merei Ágost, Széchenyinek.

„Szerzemült s rendetlen képzelet-e, vagy a tavasz életkorúknak szóval ki nem fejezhető édes vágya? Nem tudom, de azon álom, egy nagy és dicső nemzethez tartozni szívem legtitkosb húrjait édeni harmóniában ringatá mindenkor.”

Ez Széchenyitől való, a „Világ”-ból. De ezt írta be ajánlasként Schoepf-Merei abba a könyvbe, amelyet a nagy grófnak ajándékozott. Egy levelet is mellékelte hozzá, amely jelenleg a Storno család Széchenyi gyűjteményében található, és itt így szól néhány sor.

„Nagyságos Gróf Úr! Hogy valamint nagyságod a nagy emberéleti körben hathatósan törekszik, s számtalan jót létesített honunkban, úgy én is, ön szelleme lángjától fölgerjesztve egy kicsinyben, az orvosiban, mint igaz jelenkori ember, és magyar orvos, ezen túl fogok ugyanazon célok megvalósításán munkálkodni. Papnak, orvosnak, mindnek, meg kell magyarosodni.”

Így fejezi be, ez is nagyon szép emberi gesztus, a jövőt is, meg a pillanatnyi helyzetét is jellemzi:

„Arra kérem az istenért, hogy meg ne ítéljen, mint elbízott vak hízelkedőt, amidőn ezen csekély,

rossz magyar munkácskát kezeibe kerítem. Majd talán a sebészi és szemorvosi gyakorlati észrevételeim – amelyeket most szedek össze, s ugyanis magyarul kiadandom – valamivel jobbak lesznek. Csak legyen lassanként publikum is, én lassanként beletanulok a nyelvbe.”

Igen, a nyelvi kultúra rendkívül fontos volt, ő is így érezte meg, mert ha belegondolunk, hogy mi tartotta össze a magyarságot a történelem folyamán, ez a genetikailag rendkívül heterogén, a Kárpát-medencében is lassan szétszóródó nemzet és nép, valójában a nyelvében maradt meg. Ahogy ezt Schoepf-Merei 1835-ben megfogalmazza;

„A nemzetet éltető, fejlesztő magyar szellem, mely az országban egyedül képes buzgóbb eredeti működést s lángoló versenyt ébreszteni, a nyelv, melynek roppant szellemi összefüggését s hatékonyságát a kapacitásokra, sokan még nem látják.”

A hazaszereteten kívül mit mondhat Schoepf-Merei példája a 21. században? Az örök újrakezdést, a soha fel nem adást, a vert helyzetből való állandó felállást. Az első ortopédiai intézet 1837-ben, 1838-ban elviszi az árvíz, az első magyar gyermekkórház 1839-ben, a szabadságharc utáni bujdosás, a felesége elvesztése. Angliában ismeretlen jövevény módjára előadásokkal vívta ki pozícióját, Londonban még orvosi vizsgát is tett öreg korában, és aztán a Manchesteri Gyermekkórház. Az örök újrakezdés és a tudósi mivolt.

Lumnitzer emlékbeszédében csak azt említi meg röviden, hogy a „Magyar Tudományos Akadémia levelező s több tudós társulatok tagja,” a londoni College of Physiology tagja. Ő volt az első magyar szakfolyóirat megalapítója, és tisztán látta azt, hogy nincs lokális tudomány, csak egységes egy van. Ezt írja;

„Mivel nálunk csak csupa ausztriai gyógytudomány taníttatik, az ifjú orvosoknak valami külföldit, kivált franciát és olaszt rajzoltam le, s világpolgárságra ingerlém őket a tudományban.”

Ez a tudományban vívott és vitt világpolgársága vezetett oda, hogy nagyon korán leveleznie kellett, levelezni kezdett kora tudósaival. 1839 óta levelezésben állt egy Edinbourgh-i Keith nevű orvossal, aki a későbbi angliai letelepedését nagyban elősegítette.

Mit tud még Schoepf-Merei mondani nekünk? Hölgyeim és uraim, az igényességet! Igénytelen korunkban példája, az igényességet mintázza, hiszen mint Lumnitzertől tudjuk:

„Ritka nyelvismerete, a kereskedelmi világ minden részéből összecsődült közönség kebelében, pár hónap alatt őt olyan orvosi hatáskörhöz segíté, hogy jóvőjét már anyagi tekintetben biztosítván látá.”

Ez 1849-ben, Magyarországról való elmenekülését követően Konstantinápolyban történt. Sőt a török kormány részéről biztos és szép évdíjjal kínáltatott meg.

„De a társadalmi viszonyok, a polgárosodás alacsonyfoka, minden tudományos mozgalom hiánya és szellemi setétség, túrhetetlenné tévé, hogy e helyen maradjak”

S mit mond még Schoepf-Merei a 21. századnak? Azt, hogy iskolateremtőnek és jövőépítőnek is kell lenni! A szegény pesti gyermekkórházban alakul ki az első, magyar gyermekgyógyászati iskola. Két nevet biztosan tudunk, Bókay Jánosét és Kovács Antal Józsefét. Egy szellem körül gyülekezett egy iskola, amelyből nemzetközi eredményeket elérő, jelenleg is élő, nagy gyermekgyógyászati iskola bontakozott ki és nőtt fel. Azért nőhetett ki a nagy gyermekgyógyászat ebből az iskolából, mert alapítója Schoepf-Merei így gondolkodott, 1835-ben írja;

„Nagyobb dicsőség bizonyval gondolkodó lelket alkotni, egészen engedekedő árny helyett, férfiút inkább, mint bábót teremteni.”

Később, a 20. században egy magyar orvosprofesszor Magyar Imre, az iskolateremtést a következőképpen jellemezte: *„Iskolán azt a tisztességet kell érteni, amely a vezetőről sugárzik a munkatársaira.”* Schoepf-Mereiről egészen biztosan sugárzott ez a tisztesség, hiszen iskolateremtő volt. De minden iskolateremtőnél felmerül, vajon jön-e Elizeus Illés után? Vannak-e Elizeusok Illés mennyberagadtatását követően? Sokszor fölvetődik ez a kérdés jelenleg is, a múltunkban is. A magyar gyermekgyógyászat hézagtalanul lépett át

Schoepf-Merei hazai munkásságának zárófejezete után a következő korszakba. Mert volt Elizeus. Lumnitzer szerint:

„Tanári képességeinek köszönhető legközelebb, hogy az általa alakított tér, bár korán veszté el terem-tőjét, árva helyzetben nem maradt, mert szelleme megfogamzott, s szült a gyermekgyógyászatnak méltó utódot.”

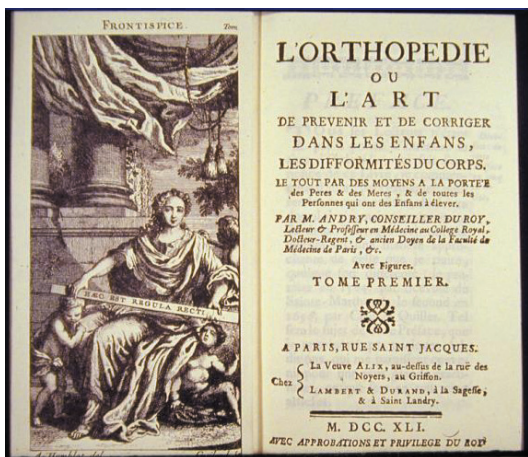
Hölgyeim és uraim! Boldog vagyok, hogy a kétszázadik születésnapon, ilyen közösségben, ilyen körben együtt hajthatunk fejet Schoepf-Merei Ágost emléke előtt, erőt merítvén munkásságából és példájából!

Vízkelety Tibor:
**Schoepf-Merei Ágoston szerepe
a magyarországi ortopédia
kialakulásában**

Tisztelt Rektor Úr!
Tisztelt Ünnepi közönség! Kedves barátaim!

Schoepf-Merei Ágostonra Magyarországon több szakma tekinthet úgy, mint alapítójára. Feladatom az ortopédiában betöltött szerepéről szólni. Ehhez elengedhetetlen néhány előzményre rámutatni.

1741-ben jelenik meg Nicolas Andry *L' Orthopédie ou l'art de prévenir et de corriger dans les enfans les difformités du corps* c. könyve. Ebben a könyvcímben szerepel először az ortopédia szó és a szóval együtt, megszületik a szakma is. Ebben a könyvben találjuk az ortopédia klasszikus emblémáját, a karóhoz kötött görbe fát, amely egyaránt sugallja a prevenciót és a korrekciót. Jean André Venel 1780-ban alapítja meg a svájci Orbe-ban az első ortopédiai intézetet, ahol a máig is legkorszerűbb elvek szerint kezelték a betegeket, nyomorékokat, gyógyították őket, ellátták gyógyászati segédeszközzel, és szakmát tanítottak. Az ortopédia mindhárom ága, a mechanikus, a dinamikus és a sebészi, egyaránt jó ütemben fejlődik, de önálló intézetek nem alakulnak Európa-szerte. Az európai fejlődésben korán, 1836-ban alapítja meg Schoepf-Merei Ágoston a Pesti

Andry könyvének címlapja

*Az első ortopéd intézet
a világon a svájci
Orbe-ban*

Orthopaedi Privát - Intézetet, a *mirigykór s elgörbülések gyógyítására az emberi testen s tagokon*. 1836 május elsején jelenik meg tizenhat oldalas, latin nyelvű kézírata, amely jól tükrözi írója emberi és orvosi egyéniségét. Érdeemes szó szerint megismerni ortopédiai, orvosi hitvallását:

„Figyelmemet azokra az eltorzulásokra irányoztam, melyek leggyakrabban támadják meg és csúfítják el a gyöngge és ifjúi testeket.” Majd így folytatja: *„A sebészet tökéletességének olyan fokára emelkedett már, hogy ilyenféle testi eltorzulásokat gyakran támadják meg győztes fegyverekkel.”*

De már itt megnyilvánul sebészi mértéktartása, amiről később is ír:

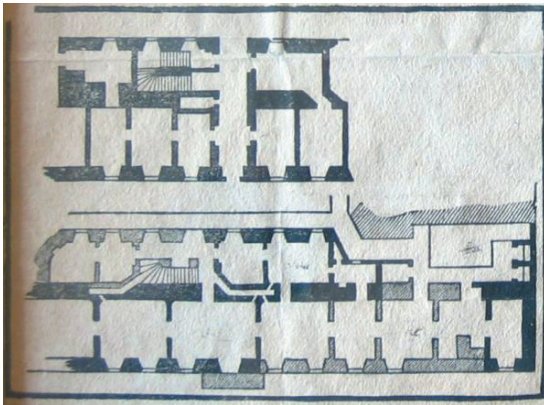
„Több helyen (az emberi értelmet követve) gimnáziumokat alapítottak az ifjúság testgyakorlatai számára.”

Ez a tény ösztönözte arra, hogy hazánkban és a monarchiában először kísérletet tesz ilyen intézettel. Hogy milyen fontos szerepet játszott a gyógyításban a torna, jól mutatja a Pesti Orthopaedi Privát - Intézet röplapján látható kép, mely hasonló felszerelést mutat, mint Európa más ortopédiai intézetei.

Részletesen ismerteti, hogy milyen betegeket, milyen feltételek mellett vesznek fel, és milyen ellátást kapnak. Az egyemeletes épületben tizenöt szoba volt fekvőbetegek részére. Ezen kívül több *„enyhely, ebéd-*

„A' Pesti Orthopaedi Privát - Intézet a' Mirigykór 's
Elgörbülések gyógyítására, az emberi testen 's tagokon
(Alap. 's igazg. Schoepf A., orv. seb. dr., rendk. k. orvos. prof.,
az orvosi kar' tagja, a' magy. tud. társ. lev. tagja 's gyakorló
orvos Pesten)”

Schoepf-Merei Kórházának alaprajza

lő, ruhakamra, mechanikus műhely” szolgált a gyógyítást. Nagy kert tornaeszközökkel és egy tizennyolc négyzetméteres fűthető terem állt a betegek rendelkezésére, és ide még úszómedencét is tervezett. Családias jelleget adott az is, hogy Schoepf-Merei családja, sőt segédorvosa is bent lakott az intézetben. Ezen kívül „*nevelőné, gimnasztikai mester, ortopéd masinista*” – nyelvújítási nyelven „*gépeleművész*” – és cselédség gondoskodott a betegekről. Igyekezett úgy alakítani a körülményeket, hogy a gyógyítás ne keltsen sem testi, sem lelki kínos érzéseket; „*vidám kedv és derűltég uralkodjon állandóan. Nagyon fontos gondolata: „úgy kellett szervezni az ortopédiai kezelést, hogy az szinte szórakozást, mulatságot szerezzen az ifjúságnak.*” Ezek a gondolatok nagyon fontosak az ortopédia azon szakában, amikor a mechanikai ortopédia, nagyon gyakran az inkvizíció módszereire emlékeztető eszközökkel kezelte, vagy inkább kínozta a gyermekeket.

Az intézet alapításának jelentőségét Csillag István 1982-ben megjelent cikkéből vett idézettel mutatom be:

„Schoepf-Merei tulajdonképpen a semmiből teremtetten meg az első magyar gyermekkórházat, az ortopédiai intézetet, és ezzel két szak, a gyermekgyógyászat és az ortopédia alapjait rakta le”.

Sajnos, ez az intézet rövid életű volt, az 1838-as nagy pesti árvíz elmosta és alapítója újjáépíttetni már nem tudta. Folytatása volt azonban ennek az intézménynek, a már említett, két másik kórház Budapesten.

Schoepf-Merei Ágost ortopédiai, ortopéd-sebészeti működésének kezdete még az aszepszis - antiszepszis és a narkózis előtti időszakra esik, így ez szabja meg az ortopédsebészeti tevékenységét is. Dieffenbach és Stromeyer vezették be a subcutan végzett ínmetszéseket, a különböző contracturák nyújtására, deformitások korrekciójára. A gyors, és mai szóval élve, minimális invazív beavatkozások veszélytelenebbek voltak, mint a nagy, feltárásos, hosszú ideig tartó műtétek.

Elsők között leírt műtétje egy kétéves gyermekben történt. Kilencven fokos tengelyeltéréssel gyógyult, humerustörést operált, csontresectiót végzett és meghosszabbította a biceps inát. Az egész műtét tizenhat percig tartott, és mint írja: „nem tett különösebb fájdalomról tanúságot a gyermek. Akkor még anaesthesia nélkül történt a műtét természetesen. Érdekes jelensége a korszaknak, hogy az in-in alapon, ortopédek végezték a kancsal szem gyógyítására is a szemmozgató izmok tenotomiáját. Szellemesen említi a láb-szem analógia-ként, a strabizmus-konvergens dongaláb, és a strabizmus-divergens lúdtalp hasonlóságát.

Schoepf-Merei Ágost az európai szokásoknak megfelelően, kezdetben szintén végezte ezeket a műtéteket, de a privát intézet röplapján már azt írja, hogy „dadogókat és kancsal szemüket bé nem fogad többé az intézet.” Ortopédiai tevékenységében mértéktartóan és arányosan megtaláljuk a szakma mindhárom ágának művelését. Ajánlja a különböző fajtájú rögzítéseket, gépek alkalmazását, protézisek használatát. Nagyon fontosnak tartja a különböző testgyakorlatokat és az úszást, de helyesen állapítja meg, hogy nem lehet ezzel

minden ortopédiai problémát megoldani. Ortopédsebészeti aktivitása nem szorítkozik csupán a szigorúan vett műtét elvégzésére, de foglalkozik a helyes indikációval és az utókezeléssel is. A betegellátásról és műtétekről nagyon pontos feljegyzéseket készít, olyannyira, hogy azok még a mai malpractice is divatos világunkban is megállnák a helyüket.

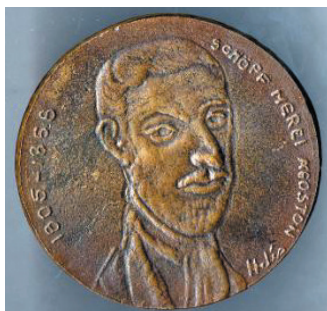
Ha Schoepf-Merei Ágost ortopédiai érdeklődésének gyökereit keressük, visszanyúlhatunk egészen a Páviában eltöltött évekig, ahol Scarpa volt az anatómia és a sebészet professzora. Itt említtem meg a róla elnevezett Scarpa gépet, amit a bénult „lógó” láb működésének a javítására még ma is használunk. A veleszületett dongaláb kezeléséről írt munkájában szintén hivatkozik Scarpa kezelési elvére. Jól ismerte az európai viszonyokat, hatottak rá az ortopédek, így például Bécsben találkozott Dieffenbach-hal, aki a subcutan tenotomiák nagymestere volt, és egyaránt operálta a kancsalságot és

Csúcs Ferenc (1955) érme

az ízületi zsugorodásokat. A *Jahres Beitrage*-ben 1841-ben hatvanhat betegről számol be, akiken gerincműtétet, térdízületi műtétet, donga-lóláb állás korrekcióját végezte, csípőcontracturákat operált. Egyik helyen írja, hogy ez irányú munkáját nagyon megnehezíti, hogy Magyarországon nincs meg az ortopédiai háttér.

A gyermekkórház alapítási ambícióit támogatta Kossuth és Széchenyi is, az intézet emlékkönyvében található Széchenyi István gróf és felesége Creszcencia aláírása. Ha személyesen nem is tudta terveit mind valóra váltani, elindította a gyermekkórházak alapítását, amely emigrációja után kitűnő utódok révén teljesült be. Magyarországon Bókay János lépett a nyomába. Szintén gyermekortopédiával foglalkozott Batizfalvy Sámuel, aki magántanár lett az egyetemen és „*Test egyeneszet*” címmel könyvet írt. Dollinger Gyula a sebészeti ortopédia megteremtője volt. Horváth Mihály a csípőficam terén végzett kutatásai révén lett világhíres, Kopits Jenő pedig egy háromgenerációs ortopéd dinasztia első tagja,

Hetés György érme

Osváth Mária alkotása

fiával, Imrével itt, ebben az épületben dolgozott. Az unoka, István pedig Baltimorban csinált nagy ortopédiai karriert.

Shoepf-Merey egyéniségével, hazafiasságával, nemes orvosi magatartásával nem maradhatott távol az 1848-as szabadságharctól. Utána emigrálni kényszerült és haláláig a száműzetés keserű sorsa jut osztályrészéül, annak ellenére, hogy Manchesterben komoly szakmai sikereket ért el. Az angolkór epidemiológiájáról írtakat még napjainkban is idézik. Fritz Sándor írja 1955-ben, az Orvosi Hetilapban, a budapesti Knézits utcai koraszülő-koraszülött osztály megnyitása alkalmából, hogy sajnos a Puskin utcai házban nincsen emléktábla. Ez ma sincsen, de viszont van egy szobor az I. Sz. Gyermekklinika előkertjében, amely nagyon szépen ábrázolja Schoepf-Mereit, és különösen megkapó a kép esti megvilágításban.

Vilt Tibor (1955) érme

Befejezésül numizmatikai érdeklődésem alapján szabadjon bemutatnom Schoepf-Merei Ágostról készült, általam fellelhető érmek felvételeit. Az elsőt Csúcs Ferenc 1955-ben készítette. Ez a plakett egy markáns férfiarcot mutat és a hátlapján egy könyvön álló, orvosi köpenyben lévő férfit, aki, kezében is könyvet tart, és latin nyelvű szöveg olvasható mellette. Hetés György két érmét és Vilt Tibor 1955-ös alkotását mutatom be. Vilt Tibor érmének a hátlapján olvasható: „Gyermekorvos szakcsoport 1955”. Nem tudom biztosan, hogy ez volt-e az emlékérem, amit ajándékozott a társaság, vagy nem. Minden elismerést megérdemel Törley Mária 125 mm-es érme, mely a meghívón is látható, és amely szemet gyönyörködtet, lelket melenget. A mellszoborral együtt méltó emléket állított Schoepf-Mereinek.

Végül köszönetet szeretnék mondani Schlitter Erzsébetnek, az I. Számú Gyermekklinika könyvtárosának, a Központi Kari könyvtárnak és az Orvostörténeti Könyvtárnak, hogy hozzásegítettek az adatgyűjtéshez.

Törley Mária érme

Verebély Tibor:

Az első magyar gyermeksebész

*Tisztelt Professzor Urak, Ünnepi ülés,
Hölgyeim és Uraim!*

Néhány éve, amikor a gyermekgyógyász társadalom Schoepf-Merei emlékéremmel tüntetett ki egy arra érdemes kollegát, tettem egy meggondolatlan megjegyzést, mármint, hogy milyen érdekes, hogy a gyermekgyógyászati érdemeket a tulajdonképpeni első magyar gyermeksebészről elnevezett emlékéremmel ismerik el. Tajékoztatlanságomat csak most ismertem fel, amikor ezen ünnepi alkalomra készülvén tanulmányoztam Schoepf-Merei Ágoston pályáját és tevékenységét.

Schoepf-Merei amellet, hogy orvostörténelmet oktatót az egyetemen, gyermekgyógyász volt, ortopédiai és sebészeti műtéteket végzett, sőt elvégezte az első hazai éternarkóvizist.

Azonban, ha munkáját teljes egészében akarnánk elemezni és jellemezni, akkor sebészt, urológust, patológust, gyógyszerészt, pszichológust is fel kéne sorakoztatni magunk mellé, hiszen számos esetben végzett kancsalság miatt finom szemészeti műtéteket. Minden sajnálatosan elveszített betegénél maga végzett boncolást. Pontos gyógyszerhatástani tanulmányai voltak (e mellett nem hitt a homeopátiában), és ma is értékelhető gyermeknevelési tanulmányokat írt. Minden tevékenységét gondosan írásban rögzítette olyannyira pontosan,

hogy a mai ISO akreditációs bizottságok sem tudtak volna hibát találni benne.

Talán felsorolni sem érdemes hányfajta műtétet végzett, hiszen szinte minden beavatkozás, amit korábban sebészetileg megoldhatónak tartottak, repertoárjába tartozott.

Egy műtétje mégis kiemelendő: gróf Széchenyi István Béla fiának phimosisát is ő operálta.

Most, hogy munkásságával közelebbi kapcsolatba kerültem, rájöttem arra, hogy számára nem a műtét elvégzésének ténye, hanem a beteg gyermekek való segítése volt az elsődleges függetlenül attól, hogy azt műtéttel, gyógyszerrel, ápolással vagy szép szóval lehet elérni.

Tisztelt hallgatóság!

Be kell látnom, hogy évekkel ezelőtt tévedtem, amikor azt mondtam, hogy Schoepf-Merei sebész volt. Ő igazi értelemben vett orvos, gyermekeket gyógyító, nagybetűs orvos volt, aki történetesen operálni is tudott, mert úgy érezte, szükség van rá.

És most jutottam mondandóm lényegéhez.

A mai, talán túl specializált világunkban hovatovább maga a beteg vész el és sokszor a specialisták között ide-oda küldözgetve próbál bajára orvoslást keresni. A rossz orvos pedig nem csinál mást, mint beutalókat ír, hol a gasztroenterológusnak, hol a sebésznek, hol a szemésznek. Nem csoda hát, hogy az alternatív medicina teret nyert az elmúlt időkben.

Ha ma már nem is tudjuk azt a rengeteg ismeretet alkalmazni, ami az egész medicinát jellemzi, de Schoepf-Mereire emlékezve próbáljunk nap, mint nap orvosok lenni, ne csak szakemberek!

Németh Éva:
**Az altatás kezdeti lépései
a 19. században**

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Megemlékezésemben Schoepf Merei Ágostonnak, a magyar aneszteziológia fejlődésében betöltött szerepét szeretném bemutatni.

Végtelen hosszú, fájdalommal kikövezett út vezetett a „spongiosa somnifera”, az álmot hozó ópium, mandragóra és beléndek kivonatot tartalmazó szivacs alkalmazásától, 1846 októberéig, az első valóban fájdalommentes műtét elvégzéséig.

1846 októbere előtt csak percekig tarthatott egy műtét, mert a beteg nem volt képes hosszabb időn át elviselni a fájdalmat. Napóleon tábori sebésze, 1821-ben a Borogyino melletti ütközetben 4 perc alatt exartikulált egy alsó végtagot csípőízületben és 24 óra alatt 200 amputációt végzett.

1846. október 16-án kezdődött el a sebészet első korszaka, amelyet a narkózis érájának is szoktunk nevezni. A narkózis lehetővé teszi a nyugodt sebészeti beavatkozások elvégzését, de egyben ki is szolgáltatja a beteget a sebésznek. 1846. szeptember 30-án William Morton bostoni fogorvos, miután kipróbálta az éter bódító hatását kedvenc spániel kutyáján és önmagán is, először alkalmazta az éterbódítást foghúzáshoz. Mor-

Atkinson, R. S. Priory Press, London 1973

*Az éter
alkalmazása
sebészeti
műtéteknél
(Robert Hinckley
festménye)*

ton egy kis pofafog kihúzásához altatta el betegét. Két héttel később, október 16-án, a Massachusetts General Hospital-ben Morton már éter sulfuricussal altatott el egy fiatalembert, akit Warren submandibularis tumor miatt operált. A beteg a műtét alatt eszméletlen volt, nem jelzett fájdalmat. Mikor a műtét végeztével ébredezni kezdett Warren felkiáltott: „*Uraim ez nem szélhámosság!*” Azóta e műtőt „Ether Amphitheater”-nek, a napot „Ether Day”-nek és az éter alkalmazását a „The death of pain” -nek nevezik.

Az új eljárás Anglián keresztül terjedt el futótűzként a kontinensen. Elsőként Angliában a kor legnagyobb tekintélyű sebésze, Robert Liston próbálta ki. Liston, aki zöldszínű köpenyben és gumicsizmában végezte a műtéteket, híres volt gyorsaságáról. A véres szíket foga közé szorítva (hogy egy kezét szabaddá tegye) egy alkalommal két és fél perc alatt amputált egy lábat, igaz, hogy nagy sietségében véletlenül betege heréit is eltávolította.

Az éternarkózisok Magyarországra való közvetítésében jelentős szerepe volt Markusovszky Lajosnak. Markusovszky Bécsben élte át az éternarkózisok beköszöntését, ahol mint magyar ösztöndíjas, műtőnövendékként dolgozott. Természetesen ő is kipróbálta önmagán az éter hatását, melyről a bécsi lapok így írtak: „*Dr. Markusovszky ügytársnak sikerült az aether gőz belégzésére tökélyesen öntudatlan mámorba esnie – írják az I. sz. bécsi sebészi kórodából.*”

A következő év elején Markusovszky hazatért Bécsből Pestre, és Balassa tanársegédje lett. Igen valószínű, hogy az általa már kipróbált és több ízben látott

Az éter alkalmazása sebészeti műtéteknél. A hírt Amerikából Bigelow vitte Angliába egy közleménnyel (Lancet, 1847. január 2. száma)

Az első magyarországi éternarkózis

éternarkózisra ő ösztönözte Balassát. Pesten is először egészségeseken próbálták ki a tudományt, majd a világpremier bemutatása után 4 hónappal, 1847. február 8-án tüzték ki a bemutatás napjának.

Markusovszky Lajoshoz hasonlóan Schoepf-Merei Ágoston is kipróbálta februárban a kénévény bódító hatását önmagán és egészséges felnőtteken is. A használatról az alábbi következtetéseket vonta le:

„Mellőzöm azon kísérleteket, mellyeket febr. 5-től 8-ig előlegesen – felnőtt ép egyéneken, részint enmagamon is, a gyermekkórházban tevék, mellyek eredménye az eddig már ösmert számos külföldi, s fő városunk kórodáiban nyert tapasztalatokkal – ép és műtött egyéneken – körülbelül összhangzik, a mellyekben semmi olly jelenet nem tűnt föl, melly kisdedeknél tiltaná az alkalmazást.”

Így 1847. február 9-én, egy nappal a felnőtteken történő kipróbálás után, Schoepf-Merei Ágoston (Horváth József Antal sagédorvosa segítségével) kipróbálta a kénévény hatását gyermekeken is. 1847. február 9-én történt az első éternarkózisban végzett gyermekműtét Pesten, melyet természetesen nagyon sokan megnézték:

„Jelen volt nagyszámú közönség, mert nálunk is, mint Bécsben s más helyeken mindenki óhajtja látni az új csodát! Hölgyek is eljöttek a gyermekkórházba.”

Az eseményt részletesen így írta le Schoepf-Merei Ágoston:

„Febr. 9-kén 4 éves fiúcska, nagyon makacs czombiz-zsábában szenvedvén, s 2½ hónap óta sikertelenül orvosoltatván a p. gyermekkórházban, miután pár perczig a kénégény terhes léget lehelé, tökéletes tompa érzéketlenség jeleit nyilvánítá, főképp az által, hogy egyszerre feje mintegy lerogyott. A kisdéd szabadon senki által sem tartatva feküdt a műtőasztalon, számos nézőktől környezve, kik feszült szemekkel várák az eredményt. Ekkor a fehér izzóvasat hathatósan alkalmazám czombize fölött. Senki közülünk azon éles fájdalom alatt csak egy izommozgást sem látott rajta. Tüstént jeges borogatások alkalmaztatnak. 3¼ percz után magához kezdett térni, de csak 6 percz után nyeré vissza tökéletes eszméletét. Ekkor már ágyába vissza volt helyezve. Jó kedvűen kezdett beszélgetni, a történekről mitsem tudott, utó fájdalomakat sem érzett a műtéttől. A jókedvűség hosszabb ideig megmaradott rajta, kábultság, fejfájás vagy elgyöngülésnek semmi jele.”

Két nappal később már hosszabb idejű bódítást végzett:

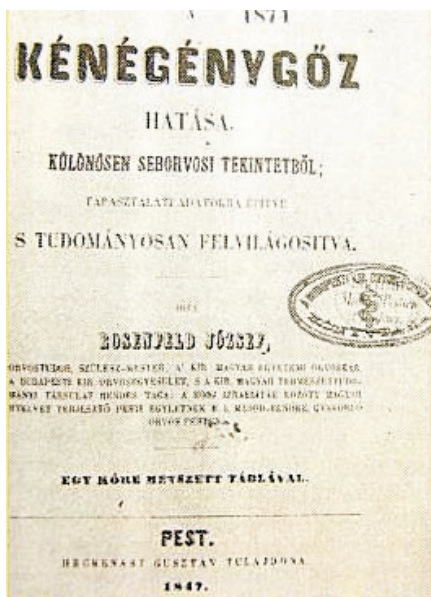
„Febr. 11-kén egy 5½ éves, belső betegségből föllábadott fiút veténk hosszabb bódítási kísérlet alá... Összesen tehát a háromszori bódítás mintegy 10 perczig tartá a fiúcskát olly állapotban, melly érzéketlenségre nézve a halálhoz hasonlít.”

Február 12-én már a magángyakorlatában is alkalmazza Horváth József nevű segédorvosa közreműködésével:

1847. február 9-én
Schoepf-Merei Ágoston
éternarkózisban végzett
gyermekműtétet Pesten
(Horváth József Antal
segédorvos)

„Jelen volt nagyszámú
közönség, mert nálunk
is, mint Bécsben s más
helyeken mindenki
óhajtja látni az új
csodát! Hölgyek is
eljöttek a
gyermekkórházba ...”

Rosenfeld József
első magyar nyelvű
narkózisról szóló
könyvének borítója

„Febr. 12-kén Dr. Horváth segéd-orvosom segítségével K. ... úr pesti ügyvéd 2½ éves leánykáját, kinek szemgödörszélén létező daganatát késsel kellendett műtenünk, magány gyakorlatban veténk alá a kénéngőz hatásának. Maga a szintolly szerető mint jeles atya ohajtá ezt, s ölében tartá gyermekét, s velünk együtt türedelemmel biztatá s ráparancsolá a vonakodót a belehülésre. Ez részint köhögés, részint félelem vagy makacsság által gyakran félbeszakaszták, azonban ¼ órányi fáradozásunk után a kisedd nyugodt, lehellete szörtyögös lőn, s rögtön feje behunyt szemekkel félrerogyik.”

Az éter felfedezéséről a Pesti Hírlap, 1847. február 18-i száma, a Fővárosi újdonságok rovatban így számolt be:

„Áthozták Amerikából hajdanában a burgonyát, s felkiáltott a világ: nincs többé éhség. Most ismét átküldé egy amerikai sebész legújabb felfedezését és mi fel vagyunk szabadalmazva nyílt torokkal kiálthatni ki a ránk hallgató világnak, hogy nincs többé fájdalom, nincs többé kín és nincs gyötrelem!”

Rövidesen azonban az éter használatának árnyoldalai is megmutatkoztak. A laikusok is nyakra-főre altattak szórakozásból és a szokás aggasztóan terjedt. Éterhez mindenki könnyen hozzájuthatott, a készüléket jutányos áron bárki megvásárolhatta, amiről így írt a Pesti Hírlap, február 28-i száma:

„Úgy szívják már ezt mint a dohányt. A színházakban minden 20-ik ember aetherszagú. Hogy mi lesz ezen szívási tehetlenségből, az isten tudja. A hólyagok ára máris felszökött.” „Pesten – úgy mondják – a Sebestyén téren van egy kénégeny gőz beszívására szükséges eszközt készítő esztergályos, ki valahányszor szíeszközt készíteni kívánó ember jó hozzá, egyik vagy másik inasát azonnal bekénégenygőzözi.”

A visszaélések meggátlására a helytartótanács 1847. márciusában elékezettnek látta az időt a következő rendeletek meghozatalára:

„1. Gyógyszerészek csak okleveles orvos receptjére szolgáltatassanak ki aethert és erről pontos naplót vezessenek.

2. A fűszerárusok aethert csak gyógyszerésznek adhassanak el.

3. Sebészek, szülészek, fog- és barom orvosok csak akkor élhessenek altatással, ha előzetesen ezt a tisztiorvosnak bejelentették, vagy ha legalább is okleveles orvos van jelen a műtét egész tartama alatt.

4. Bábák nem altathatnak.”

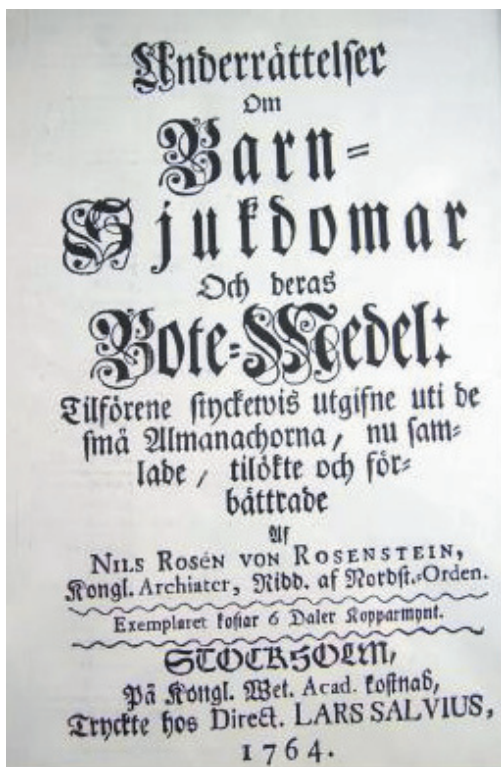
Az erélyes intézkedéseknek meg is volt a kívánt eredménye. A laikus visszaélések lassan abbamaradtak és számunkra pedig megmaradt a tudomány egyik legnagyobb vívmánya: az általános érzéstelenítés, melynek magyarországi gyermekgyakorlatának bevezetésében kimagasló szerepet játszott Schoepf-Merei Ágoston.

Cserháti Endre:
Schoepf-Merei Ágoston,
a magyar gyermekgyógyászat
megalapítója

Tisztelt ünneplő közönség! Hölgyeim és Uraim!
Kedves Kollegák!

Schoepf-Merei sokirányú munkásságából a gyermekgyógyászat megteremtésével összefüggő néhány adatot szeretnék elmondani.

Először azt említem meg, hogy a mi diszciplínánk meglehetősen újkeletű; sem az ókorban, sem a középkorban, sem a reneszánszban nem igen foglalkoztak a gyermekek betegségeivel. A görög gyermekgyógyászatról leginkább azt tudjuk, hogy a Taigetoszról ledobták a rendellenességgel született gyerekeket. A későbbi időkben az elhagyott gyerekeket, azokat, akiknek szülei elhaltak, vagy akik nem kívántak figyelmet fordítani rájuk, különböző gyermekmenhelyekre, lelenházakba kerültek. Itt sajnos, további sorsukról a fertőző megbetegedések „gondoskodtak”, ugyanis túlnyomó többségük rövid időn belül meghalt. Csak a 18. század második felében akadtak olyan orvosok, akik figyelmet szenteltek a gyermekek betegségeinek. Az első tankönyv Svédországban született meg (1764), amelyet Rosen von Rosenstein svéd királyi orvos adott ki; ezt számos kiadásban jelentették meg a világ más országaiban is. Egy

A világ első gyermekgyógyászati tankönyve, amelyet 1764-ben Svédországban adtak ki, s amelyet Bókai János haszonnal forgatott

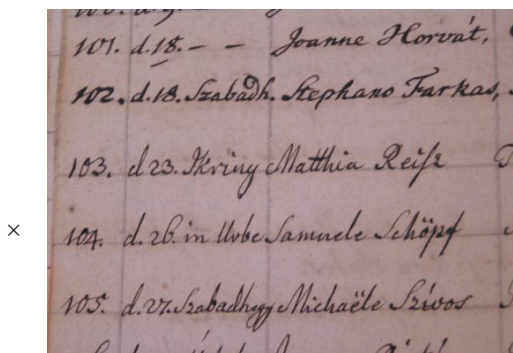
német kiadást és a 18. század utolsó éveiből egy magyar fordítást mi is őrzünk könyvtárunkban. Bókai János is leírja, hogy nagy haszonnal forgatta ezt a könyvet. Talán számíthatjuk innen a klinikai gyermekgyógyászat kezdetét.

„Mélységesen mély a múltnak kútja” – írja Thomas Mann a „József és testvérei” első kezdő mondatában. Milyen kútról, milyen mélységesen mély kútról beszélünk? Thomas Mann ekkor arra gondolt, milyen nehéz megállapítani a nagyon régi idők pontos tényeit, néha nem lehet tudni, hogy ki volt Józsefnek a nagyapja, vagy az csak a dédapja volt és így tovább. Furcsa módon Schoepf-Mereinek, akinek ma emlékezünk meg kétszáz évvel ezelőtti születéséről, számos lyuk maradt az életrajzában. A rendelkezésemre álló könyvekben a születése napjáról ötféle dátumot lehet találni, amelyek között egész esztendei különbség is van. Édesapjáról, születése helyéről, a házról, ahol született, bizonytalan, ellentmondó adatok voltak, annak ellenére, hogy rokonai is írtak róla a későbbiekben.

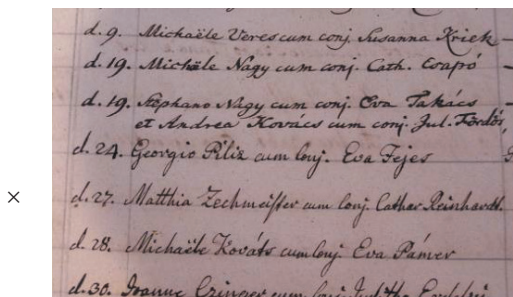
Úgy gondoltuk, ha most ezt megünnepeljük, akkor pontosan szeretnénk megünnepelni. Mikor született, hol született?

Számos adatot sikerült pontosítanunk Schlitter Erzsébet, klinikánk könyvtárosának ügybuzgó kutatása és Staniów Ágnes titkárnő technikai hozzájárulása segítségével. Eljutottunk egészen a győri belvárosi evangélikus gyülekezet keresztelési anyakönyvének harmadik kötetéhez, amelyben Schoepf Ágoston születését bejegyezték. Szabad legyen emlékeztetni Önöket arra, hogy ez az esemény körülbelül kilencven évvel előzte meg a polgári anyakönyvezést Magyarországon, tehát ebben az időben kizárólag egyházi anyakönyvek keletkeztek és őrződtek meg szerencsés esetben. Az anyakönyvről készült fényképen látható, hogy a születés napja szeptember 26., Sámuel Schöpfnak írták be a ne-

A Győri Evangélikus
Gyülekezet
Keresztelési
anyakönyve
(1801-1829., III. kötet)

A győri belvárosi ágostai hitvallású evangélikus templomban
örzött 1804 évi anyakönyvből (szeptember 26.)

A keresztszülők neve az 1804 évi szeptember 27-i
keresztelési jegyzésen

vét, és ezt egy nap múlva kiegészítették a keresztelés alkalmából az Augustus-szal.

Tehát a sokféle adat közül az 1804. szeptember 26-át kell autentikusnak fogadnunk. Nevét két pontos o-val írták az anyakönyvbe, későbbi életében általában az oe-vel történő írást választotta, majd a Mereit hazafiságból hozzávette. A Sámuel név sem vészett el teljesen, mert Angliában többféle munkáját Schoepf A. S.-sel jegyezte.

A születés utáni napon (szeptember 27.) a keresztelés bejegyzését lehet látni; Mathias Zechmeister és felesége, Katerine Reinhardt voltak a keresztszülei. Annak érdekében, hogy teljesen autentikus irat álljon a rendelkezésünkre, megkértük az evangélikus egyházat, hogy állítson ki most – kétszáz évvel később – egy szabályos születési és keresztelési kivonatot.

Születésének helye az a győri ház, amely a Rákóczi út 13-ban van, és abban az időben jómódú hentesmester édesapja tulajdonában volt. A házon látható emléktábla sajnos nem róla szól, csupán azt jelzi, hogy ez egy copf stílusú ház.

Tanulmányai közül csak azt említem, hogy mindenféle ellentmondó adattal szemben igazolhatóan végig a páviai egyetemre járt, ott is kapta meg orvosi diplomáját. A többi adat talán más egyetemek rövid látogatásáról tesz említést, de nem szól matrikulált tanulmányokról.

Kezdeti működése az Ortopédiai Intézettel függ össze. Annak az árvíz alatti pusztulása után, 1839. augusztusának közepén, abban az épületben, amely a mai Puskin utcában most is áll, a Szegénygyermek Kórház

K I V O N A T

a Győr-i evangélikus egyházközség keresztesési anyakönyvéből.

Kötet: III. Szakasz: _____ Lap: 36

Ezerkilencszázötvenöt /1804/

Sorok	Eve és napja		A megkeresztelt			A szülők neve, vallása és foglalkozása	Lakhely	A keresztesítő neve és foglalkozása	A keresztesítő lelkész neve	Jegyzetek
	a születésnek	a keresz- tesítésnek	neve	fi	ad					
104	1804 12. 22	1804 12. 22	Szemesi Augustus	1		Szemesi Sándor Károly Rákóczi	Győr	Mathias Lechner Lechner Rákóczi	Fabry	

Hogy ez a kivonat az anyakönyvi eredeti aikkal szóról-szóra megegyezik, az anyakönyvtartó által az egyház paraszájával bizonyítom.

Győr 19...-ik év. február... hava 14 nappal.

Az újkeletűen általunk kiállított születési és keresztesési anyakönyvi kivonat

*Schoepf szülőháza,
Rákóczi út 13.,
Győrött*

Egyesület tíz bérelt szobájával kórházát megindíthatta. Ebben a kórházban, amely az épületnek csak egy részén működött, rövid évek alatt fölállította mindazt a lényeges szervezeti formát, amelyben tulajdonképpen a mai gyermekkórházak is működnek. Voltak fekvőbetegek öt kórteremben, ambuláns betegek, felboncolták az elhunytakat, összeállították a gyógyszereket és nagyon pontos kórleírásokat vezettek, amelyből szerencsés módon sok megmaradt a mi számunkra.

A kórleírás szerint Theresia Malachovsky volt az első betege, a numero egy, aki 1839. augusztus 15-én reggel megjelent az ambulancián. Őt súlyos köhögési rohamok miatt kezelték, de Schoepf-Merei megállapította, hogy jók a kilátásai, olvasható is, hogy: „prognosis bona”.

Saját ars poétikáját a három és egynegyed év után kiadott füzet első soraiban írja le, amelyet bárki, szakmáját szerető, tisztességes, magas etikai szinten álló gyermekorvos, és mindazok, akik a gyermekgyógyászat oktatására törekednek, a mai napig ugyanilyen formában elvállalhatnak.

A kórház sikeres volt, kinőtte a tíz szobát, a pénz is összegyűlt valamennyire, így százötven méterrel arrébb, a Szentkirályi utcában – akkor Ósz utcában – jeles építőmester kivitelezésében, felépült az épület, amely már teljes egészében a gyermekkórház céljait szolgálta. Ez itt működött egészen 1883-ig, amikor a klinika mostani főépületébe költözött át az intézet, egy még sokkal szebb és nagyobb épületbe. Az eredeti épület ma is áll. Annak idején a Szegénygyermek Kórház Egyesület eladta, mert a pénz kellett a Gólya (ma Bókay) utcai épít-

*Schoepf-Merei első gyermekkórháza az Ötpacsirta utcában
(ma Puskín utca). Az épületnek csupán egy részét bérelték*

*A kórház második épülete az Ősz utcában
(ma Szentkirályi utca)*

1839
Aug. 16.
N° 1 K. H. Schiffmayer
Theresia Malachofsky en 5ta
annum, complexio lymphatica bona
Genitor Subor; Amnemesio nulli;
Vene propiciens; 15ta Maysi multo
benignis adfecta; quibus RL^a fupis
pica nervos irritativa paroxismit
11 - C. convulsiva vomitu comitatio
notata. Prognosis bona
Op. thaurig. quilla dr. C. tart. Nit.
ferug. 11 m. exactiff. 6. 12. 15. 18.
10. Minikau lant. in Werganygan
replumura bel pprimiga fupidula
suffrago.

A Pesti Szegénygyermekkórház első betege
1839. augusztus 16-án

	<p>475</p> <p>Theresia Malachofsky, 5 annu Mentis non valentia</p> <p>Op. thaurig. quilla dr. C. tart. Nit. ferug. 11 m. exactiff. 6. 12. 15. 18. 10. Minikau lant. in Werganygan replumura bel pprimiga fupidula suffrago.</p>	<p>478</p> <p>Theresia Malachofsky, 5 annu Mentis non valentia</p> <p>Op. thaurig. quilla dr. C. tart. Nit. ferug. 11 m. exactiff. 6. 12. 15. 18. 10. Minikau lant. in Werganygan replumura bel pprimiga fupidula suffrago.</p>
<p>1839 Aug. 16.</p>		<p>1839 Aug. 16.</p>

Magyar nyelvű kórleírás az 1840-es évek második felében

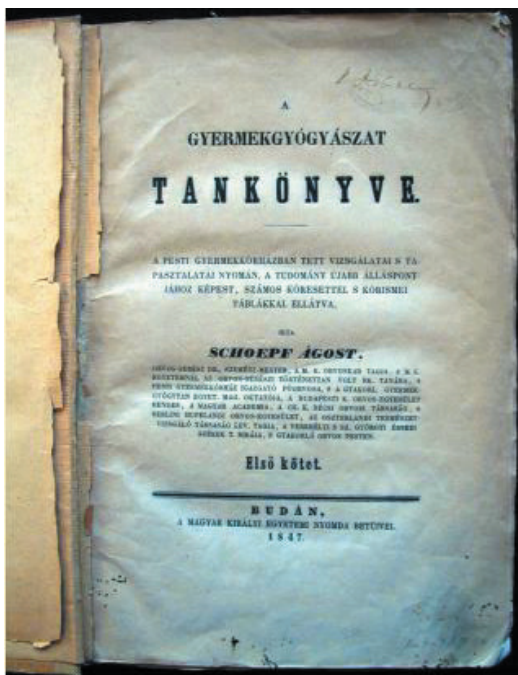
kezéshez, bérházzá vált, és ma szomorúan rossz műszaki állapotban van, már a környezetéből is kirí.

Schoepf hazafi volt, és erre utal az is, hogy a tíz év alatt, amit ő ebben a kórházban eltöltött, hozzájárult a magyar orvosi nyelv kialakulásához. Láthatók a magyar nyelvű diagnózisok az ambuláns naplóban, egy „mindennapos váltóláz” az egyik helyen, vagy egyszerűen „láz” a másik helyen. A reformkor részévé válik a nyelvújító hazafias buzgalom. Ennek személyes mozzanata, hogy – mint már említettük – a Merei nevet a Schoepf mellé fölvette.

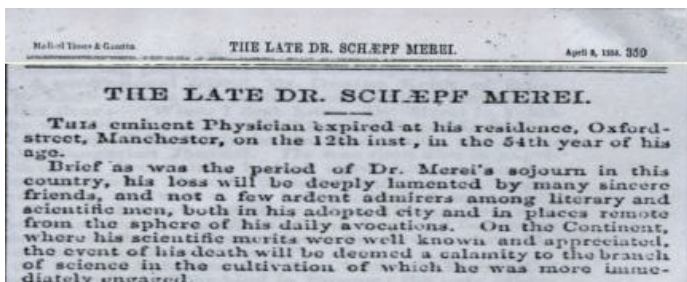
Schoepf tankönyvének első kötete 1847-ben megjelent, melyet további kettőnek kellett volna követnie; a Szabadságharc eseményei miatt már nem készültek el.

Elmenekült Angliába, ahol néhány év alatt talpra állt. Kórházat alapított alig két-három évvel azután, hogy az első angliai gyermekkórházat, a máig is működő Great Ormond utcait, Viktória királynő felavatta. Schoepf kórháza Manchesterben volt, s a Whitehead nevű szülésszel együtt tartották fenn. Ennek működéséről is részletes beszámolókat adott, értékes tudományos munkákat hozott létre. Amikor alig néhány évvel később (1858) meghalt, az angliai központi orvosi lap, a Medical Times and Gazette, halála után megjelent számában két és fél oldalon keresztül nekrológot közölt sok elismeréssel, sok-sok adattal betegségéről; ezek között néhány pontatlan is akad.

Mindez mutatja, hogy mennyire jelentős ember volt. Egy nagyon nagy német tudós azt mondta saját dékáná avatásakor, milyen szomorú azt végiggondolni, hogy az ember akármit produkált, akármilyen jelentős

Schoepf tervezett tankönyvének 1. kötete

Nekrológ, amelyet munkatársa, Whitehead manchester-i szülész írt és jelentetett meg a Medical Times and Gazette 1858. április 3-i számában

A Schoepfről készült kép élete későbbi szakaszában

dolgot csinált, azt a tudomány haladása, meg a feledés hamarosan elsöpri, s nem marad az ember emlékéből semmi. Konrád Röntgennek hívták ezt a német tudóst, s munkássága után több mint száz évvel a neve természetesen fennmaradt. Schoepf-Mereinek is fennmaradt a neve a magyar és a nemzetközi orvostudományban. Most, hogy halála után közel százötven évvel, ezen az ünnepségen összegyűlt a magyar gyermekgyógyászat színe-java, valószínűleg ez azért történt így, mert Schoepf-Merei neve, eredményei, munkássága, emberi nagysága itt él közöttünk!

Kapronczay Károly:

Schoepf-Merei az orvostörténész

*Rektor Úr! Professzor Urak és Asszonyok!
Hölgyeim és Uraim!*

Schoepf-Merei Ágoston életútját, tudományos pályafutásának egyes korszakait már több alkalommal feldolgozta a magyar orvostörténeti szakirodalom, elemezte jelentőségét, így ismeretes az is, hogy 1836–1843 között nevéhez fűződik a pesti egyetemen az orvostörténelem rendkívüli tantárgyként való oktatásának kezdete is. Alapvető orvostörténeti munkáink számos alkalommal említették e fontos tényt, bár részletesen nem tértek ki erre.

Az orvostörténelem az európai egyetemeken a 18-19. század fordulóján vonult be az orvosképzés rendkívüli vagy kötelező tantárgyainak sorába, bár addig is nagy hangsúlyt helyeztek az orvosi elmélet és gyakorlat történeti ismereteire, az ebben való jártasságra. Általában valamelyik tantárgy keretén belül került sor a történeti ismeretek közlésére vagy felelevenítésére, amit az orvosi ismeretek szerves részének tekintettek. Az orvostörténeti kutatások és az új szaktudomány megalapozásának kezdete a 17. század közepe, amikor megjelent Daniel Le Clerc (1652–1728) összefoglaló orvostörténeti feldolgozása, amelynek nyomán megindult az egyes korszakokat és a forrásokat feltáró kutatás. A 18. század végére már körvonalazódtak az orvostörténelem

kutatásának „központjai”, elsősorban a francia, német, olasz egyetemi városokban, míg Krakóban a nemzeti függetlenség elvesztésének ténye segítette elő a szak-történeti kutatás megindulását. Az orvostörténelem megerősödését és önálló orvosi szaktudománnyá fejlődését jelképezte, hogy 1795-ben a párizsi egyetem orvosi karán a nem kötelező tárgyak sorába iktatták be, igaz a tanszék megszervezésére csak 1819-ben került sor. A 19. század közepére Európa több egyetemén valamilyen formában oktatták az orvostörténelmet, tanszékeket létesítettek, így 1836-ban a pesti egyetem orvosi karán is. A 19. század első felében már a francia, az olasz és a német orvostörténeti iskolák gyakoroltak hatást az európai orvostörténeti kutatásokra. A francia és az olasz iskola főleg az ókori és a keresztény medicina ismeretanyagát vizsgálta, kritikai kiadásokban jelentették meg az ókori orvosi klasszikusok munkáit, behatóan elemezték a középkori kódexeket és orvosi kéziratok adatait, de összefoglaló műveket csak az ókori medicináról és saját hazájuk orvosi fejlődéséről jelentettek meg. A francia iskolához hasonló elveket vallott az olasz orvostörténetírás is, bár a klasszikusok elemzésén túl inkább a kereszténység korai és középkori gyógyító kultúráját kutatták, kiváló forráskiadványokat jelentettek meg a salernói orvosi iskola kézírataiból, az arab és a keresztény orvosok munkásságát a modern orvostudomány tükrében elemezték.

A magyar és általában a Közép-Európa orvostörténetírása leginkább a német orvostörténeti iskolát követte. A módszeres és minden adatot külön mérlegelő kutatási stílus a göttingeni egyetemről indult ki. Eugen

Baldinger és Friedrich Osiander hatására már a 18-19. század fordulóján majdnem minden német egyetemen foglalkoztak orvostörténelemmel. A német iskola pragmatikus feltárási módszere, a történelmi, a didaktikus és a pedagógiai elvek együttes érvényesítése a legjellemzőbb. 1821-ben jelent meg az első egyetemes jellegű összefoglalásuk. A hallei Kurt Sprengel (1765–1833) öt kötetben – *Versuch einer pragmatischen Geschichte der Arzneykunde* – felvázolta az orvostudomány fejlődését, amelynek értékét semmivel sem csökkentette a vitalizmusról vallott elfogult nézete. A német területen Halle, Berlin, Jéna és Lipcse lett az orvostörténeti kutatások központjai, elsősorban Karl Hecker (1796–1861), August Hirsch (1817–1872), Ludwig Choulant (1791–1861), Karl August Wunderlich (1801–1878) és Heinrich Haeser (1811–1884) jóvoltából, akik részben összefoglaló munkákat írtak, részben forráskiadványok sorozatait jelentették meg és az oktatás pedagógiai módszereinek kidolgozásával vetették meg véglegesen az orvostörténeti kutatás és oktatás alapjait, irányt mutattak más egyetemeknek.

Az orvostörténelem művelésének gondolata már a 18. század végén elterjedt a pesti egyetem orvosi karán, hiszen Trnka Vencel – bár nem volt az orvostörténelem előadója – több orvostörténeti tárgyú könyvet és tanulmányt írt, könyveinek bevezetői gazdag orvostörténeti adatokat tartalmaznak, de az orvostörténelemre a kar többi tanára is szívesen hivatkozott. Az első olyan javaslat, amely a magyar egyetem orvosi karán az orvostörténelem oktatásának bevezetését célozta, 1803-ban hangzott el. Az oktatás reformját előkészítő regnico-

laris bizottság 1803. május 17-én a következőket foglalta jegyzőkönyvébe: „...*A pesti egyetemről kikerült orvosok nincsenek megfelelően kiképezve, így az öt esztendősi képzési idő nem elegendő.*” Ennek során a képzési időt hat évre kívánták felemelni, és az első és utolsó év tananyagába viszont az orvosi enciklopédia, valamint az orvostan bölcséleti története (succinta historia medicinae philosophica) című tantárgyakat akarták beiktatni. A pártolólág felterjesztett javaslatot sajnos nem fogadták el, ezzel az orvostörténelem bevezetését is elvetették.

Két évtized múlva az 1827. év VIII. törvénycikk végrehajtásának időszakában ismét különbizottságot rendeltek ki az egyetemi reform érdekében, s ennek során Lenhossék Mihály karigazgató közel 70 oldalas tervet fogalmazott meg, amelyben az orvostörténelem bevezetését (historia pragmatica cum literatura medica címen) is indítványozta. Lenhossék rendes kinevezett tanárral képzelte el kötelező formában előadott orvostörténelem oktatásának megszervezését. A javaslat még 1843-ban is a bizottságnál volt, de az orvostörténelem kötelező bevezetésének kérdése soha nem került az országgyűlés elé.

A lassú ügyintézés ellenére az orvostörténelem oktatásának megszervezése más formában valósult meg a pesti egyetem orvosi karán: 1834-ben bevezették a rendkívüli tanári rendszert, amelynek keretében – szabadon választott tárgyként – olyan tárgy előadására is sor kerülhetett, amit addig „külön” formában nem tanítottak. 1835 júliusában Schoepf-Merei Ágoston olyan kérelemmel fordult a karhoz, hogy részére engedélyez-

zék – díjazás nélkül, rendkívüli tanári címmel – az orvostörténelem oktatását. A kérelemhez csatolta tantervét, amely jól tükrözi Schoepf-Merei Ágostonnal az orvostörténelemben való jártasságát és szemléletét.

„Ha az oknyomozó orvos- és sebésztörténet tanítása megvalósulna, egy tanulmányik évben hetenként néhány óra ráfordításával elvégezhető lenne anélkül, hogy semmi tanulmányozásra szükséges anyagot nem hagynánk figyelmen kívül.

Alulírott a nyilvános rendkívüli órák tartásában a tudományzakot illetően az alábbi elvállalandó és megvalósítandó tervezetet terjesztem elő alázatosan.

Bevezetésként ki kell fejtenünk azokat az érveket, amelyek ennek a stúdiumnak nagy fontosságát, hasznát, jelentőségét stb. bizonyítják és világítják meg az üdvös orvostudományban. Ezt követi az orvos- és sebésztörténet fő forrásainak ismertetése. Ennek Sprendel és Hecker művei adnak alapot.

Miután az ókor orvos- és sebésztörténetének kezdeteiről beszéltünk, a hippokratészi időszak történetének tárgyalása következik. Voltaképpen az igazi orvostudomány, a pontos megfigyelésekre és tapasztalatokra támaszkodó tudomány vele indult meg.

Ezután rátérünk a jeles iskolák tárgyalására, amelyek Hippokratész idejétől kezdve egészen korunkig működtek, megvilágítják az idők folyamán alkotott és elterjedt orvosi elveket és elméleteket, hogy nyilvánvaló legyen, miben gazdagították és szilárdították meg az igaz és helye elméleti és gyakorlati orvoslást, és milyen jellegzetességek térnek vissza benne.

Történelmi látásmóddal meg kell emlékeznünk, hogy a segédtudományok, a filozófia, a fizika, a kémia a mineralógia, a zoológia, a botanika, az emberi test anatómiája, az összehasonlító és patológiai anatómia, a fiziológia és patológia megteremtésében és magában az orvosi és sebészi terápiában egy-egy időszakban mennyi és milyen hatást hoznak létre. Azt is ismernünk kell, milyen találmányok születtek, amelyek a gyakorlatban beváltak vagy nem váltak be, mégpedig a farmakológiában, a gyakorlati orvoslásban és sebészetben, a sebészeti műtétekben, a szülészetben, a szemészetben, a fogászatban, az állatorvoslásban és a törvényszéki orvostanban. Tudnunk kell, hogy az egyes időszakban milyen járványok dúltak a földön, és mit állapítottak meg napjainkban a tapasztalatok segítségével azoknak okáról, felismeréséről és gyógyításukról.

De azt is tudnunk kell, milyen betegségek voltak hajdan, amelyekkel ma már nem kell bajlódni, és milyen újabb betegségek keletkeztek. Végül azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a testi és fizikai megbetegedések milyen megnyilvánulásait ismerik most jobban, melyeknek nem ismerik az okait, a megelőzését és gyógyítását. Világosan kell látnunk, hogy mi vár megvalósulásra, hogy az orvostudomány magasabb színvonalra jusson.

Ilyen módszeres tárgyalásokkal kell összekapcsolnunk az orvosi és sebészi irodalmat, hogy a hallgatókban bármely kor újabb kiemelkedő, igazinak tartott és hasznosnak bizonyult művei mélyen nyomot hagyjanak...”

Lenhossék Mihály karigazgató, országos főorvos Schoepf-Merei Ágoston pályázatát 1835. augusztus 9-én pártolólág terjesztette fel az uralkodónak. Ebből kitűnik, hogy Schoepf-Merei Ágoston új szemléletű, ún. oknyomozó orvostörténelmet kívánt előadni, amelyet inkább összehasonlítóknak lehetne nevezni, s ebben teljes mértékben követte a német pragmatikus orvostörténelmi kutatás szemléletét. Ezt Lenhossék felterjesztésében a következőkben indokolta.

„...Az oknyomozó orvos- és sebészettörténet nagy fontosságú tudományág. Magába foglalja nemcsak az üdvös gyógyítás tudománya sorsának történelmi áttekintését az ókortól egészen napjainkig, különböző orvosi iskolák, nézetek és idők folyamán keletkezett sokféle vélemények felsorolását, hanem egyúttal mindent a bírálat mérlegére tesz azzal a céllal, hogy lássák, egyes írók és tudós testületek más-más korban milyen elméleteket alkottak, ezeket a gyakorlat és a tapasztalás szentesített-e, miben járultak hozzá az igaz és határozott tudomány megteremtéséhez és a gyógyítás nagyobb sikeréhez. De azt is vizsgálja, hogy tértek le a helyes útról, és miképpen gátolták az észszerű orvostudomány fejlődését. Arra is törekszik az oknyomozó orvos- és sebészettörténet, hogy ítéletet mondjon az időről időre született, tudományunkat értékelő felfedezésekről és a különböző betegségek sokféle megnyilvánulásainak gyógyítására ajánlott módszereiről...

Mindezekből következik, hogy az egyetemi ifjúság az orvos- és sebészettörténet tanulmányozásával

arra fog jutni, hogy az ily módon szerzett ismeretekkel felszerelve, el tudja választani az igazat és a biztost a hamistól és a bizonytalanától, választani tud a helyes és a helytelen között. Az orvos- és sebészettörténetet ily módon megismerő tanulók az egész orvoslás fejlődését módszeresen látva, meggyőződhetnek arról, hogy az orvoslás üdvöt teremtő művészetében egyetlen biztos, járható, a természet megfigyelése folytán kijelölt és a tapasztalat nyomán vezető út van. Erről talán soha nem fognak letérni, a káros áltudományokat pedig, melyekből elég sok van korunkban, meg fogják vetni...”

Schoepf-Merei Ágostont az uralkodó az orvostörténelem rendkívüli tanárának nevezte ki, 1835 őszén meghirdethette előadásai. Igaz, még 1835 év végén kérte a gyermek- és a női betegségek című tantárgy előadásának és rendkívüli tanári címének elnyerését, amit az orvostörténelemmel együtt vagy az ilyen tárgyú kérvényének visszavonása ellenében kívánt előadni. Lenhossék előbb mindkét kérvényt támogatta, majd pedig az orvostörténelem meghagyásával ellenezte Schoepf-Merei később keletkezett kérvényét.

Sajnos Schoepf-Merei Ágoston 1843-ban lemondott rendkívüli orvostörténeti tanár tisztségéről, bár a tanár kar – tekintve addigi eredményes tevékenységét – az orvostörténelem előadásának érdekében nem fogadta el beadványát, ezért Schoepf-Merei önként abbahagyta az előadások megtartását. Utódja Stockinger Tamás lett. Az ő kinevezésével kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy vele egy időben az orvostörténelem

rendkívüli tanári címéért és oktatásáért Wagner János is pályázott.

Schoepf-Merei lemondását elsősorban a sikertelenség okozta, mivel félévenként 8-10 hallgatónál többen nem látogatták meghirdetett előadásait. Tanszéki háttér nélkül az orvostörténelem egyébként sem volt egyenrangú tantárgy a többi kötelező stúdiummal szemben.

Schoepf-Merei összefoglaló jellegű orvostörténeti munkát nem írt, előadásai sem jelentek meg nyomtatásban, de az előbbi program részben történő kifejezését jelenti tollából – Schoepf August néven még – az *Orvosi rendszerek-, gyógymódok-, s néhány rokon tárgyról* című, az 1835-ben Pesten megjelent egyetlen orvostörténeti jellegű könyve. Ebben kora modern orvosi ismereteiből kiindulva foglalja össze a 18. század első felétől az orvostudomány fejlődését, részletesen szolt a német, a francia, az itáliai és más országok orvostudományáról, érintette kora divatos szakterületeinek (a magnetizmusnak, a broussaismusnak, a homeopatiának) ó- és koraközépkori gyökereit, értékelte eredményeit, és kifejtette kételyeit is. Olvasmányos és kiváló irodalomra hivatkozó könyve páratlan a kor magyar orvostörténeti szakirodalmában, bár csak közel 80-100 év anyagát vázolta fel, méltó lett volna a követésre.

Irodalom

*Kapronczay K. Az orvostörténelem Magyarországon.
Comm Hist Artis Med III-III. köt. 1986.47-60.1.*

*Kapronczay K. Csanád V. Schöpf-Merei Ágoston
rendkívüli tanári Pályázata 1835-1836-ból. Comm
Hist Arti Med 85. köt. 1985. 137-149.*

*A múlt magyar orvostörténésze. Bp-Piliscsaba,
MTI-SOMKL. 2002.*

*Győry T. Az orvostörténelem tanítása külföldön és ha-
zánkban. Orvosképzés, 1935. Jub szám 349-353.p.*

*Hógyes E. Emlékkönyv a budapesti
Tudomány-Egyetem orvosi karának Múltjáról.
Budapest, 1896.*

*Győry T. Az orvostudományi kar története.
Budapest, 1936. 281 l.*